

Mieczysław Różański

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Status dyrektora historycznego archiwum diecezjalnego

1. Wstęp

Kościół i inne związki wyznaniowe w Rzeczypospolitej prowadzą wiele różnych przedsięwzięć pozakulturowych (pozaliturgicznych). Jedną z nich jest, oprócz przedsięwzięć na polu oświaty i pomocy społecznej, dbałość o zachowanie dziedzictwa kulturowego, które wytworzone zostało w ciągu wieków m.in. przez działający w różnych obszarach geograficznych i społeczno-kulturowy Kościół lokalny. Działania podejmowane przez współczesne wspólnoty kościelne mają charakter wielopłaszczyznowy. Jedną z form ochrony dziedzictwa kulturowego, a w szczególności materiałów archiwalnych, jest dbałość o ich zachowanie poprzez gromadzenie, przechowywanie, konserwację i udostępnianie do celów naukowych w archiwach, prowadzonych przez Kościół katolicki w Polsce. Celem niniejszego artykułu jest ukazanie, jaka jest pozycja prawna osoby kierującej historycznym archiwum diecezjalnym w prawodawstwie wewnętrznym Kościoła katolickiego w Polsce. W tym celu dokonana zostanie analiza statutów archiwów historycznych różnych diecezji Kościoła katolickiego w Polsce.

2. Pojęcie archiwum historycznego

Definicja pojęcia „archiwum”, zamieszczona w Polskim Słowniku Archiwalnym jest następująca:

„1. Instytucja o charakterze urzędu administracyjnego, urzędu wiary publicznej oraz placówki naukowej powołana do kształtowania, zabezpieczania, gromadzenia, opracowywania oraz trwałego przechowywania i udostępniania materiałów archiwalnych, uprawniona do wydawania z nich uwierzytelnionych odpisów, wypisów, wyciągów i kopii, a także do publikowania źródeł i pomocy archiwalnych oraz prowadzenia badań w dziedzinie archiwistyki;

2. Komórka organizacyjna instytucji powołana do przejmowania, przechowywania, porządkowania i zabezpieczania materiałów archiwalnych tej instytucji;

3. Gmach lub lokal stanowiący pomieszczenie archiwum;

4. zespół, grupa zespołów lub zbiór archiwalny powstały na skutek działalności urzędu, instytucji, organizacji, a zwłaszcza rodu, rodziny, lub osoby fizycznej”¹.

Czyli według tego słownika, w podstawowym znaczeniu archiwum rozumiane jest jako instytucja, urząd wiary publicznej lub jako placówka naukowa powołana do gromadzenia, przechowywania, opracowywania i udostępniania materiałów archiwalnych oraz dział urzędu, przedsiębiorstwa lub instytucji wytwarzającej materiały archiwalne. Do tej definicji w archiwistyce polskiej nawiązują inne, zamieszczone w różnych podręcznikach².

Ponadto istnieje jeszcze definicja „archiwum”, która powstała na gruncie polskiej archiwistyki kościelnej. Podał ją S. Librowski, który sformułował *archiwum* następująco: „1. zbiór akt i dokumentów publicznych lub prywatnym głównie rękopiśmiennych, które straciły swoją aktualność, ale zasługują na przechowywanie. 2. instytucja naukowo-usługowa, której zadaniem jest gromadzenie, zabezpieczanie (konserwacja) i udostępnianie materiałów historycznych (dokumentów) pochodzących z różnych ośrodków (urzędów) życia społecznego działającym na określonym terytorium państwowym lub kościelnym”³.

Pojęcie archiwum w rozumieniu prawa kanonicznego nie jest jednoznaczne z wcześniej wskazanymi definicjami. Odnosi się ono podmiotowo do instytucji kościelnych. Kodeksy z 1917⁴ i 1983 r.⁵ przyjmują inną systematykę rozumienia tego pojęcia. Odnosi się ona do statusu prawnego osoby, która wytwarza dokumenty. Dlatego posługuje się pojęciem archiwum, dotyczącym osób prawnych publicznych i prywatnych. Rozróżnia archiwa: diecezjalne, kurialne (*archivum seu tabularium dioecesianum*), które jest rozumiane jako archiwum bieżące, archiwum tajne (*archivum secretum*) i archiwum historyczne (*archivum historicum*). Aby to zróżnicowanie zrozumieć, można zastosować, na zasadzie analogii, odniesienie do normy zawartej w Kodeksie z 1983 r. w kan. 1257 KPK, którą uważa za *kościelne* dobra doczesne publicznych osób prawnych. Można by zatem wskazać, że są to osoby prawne, które zostały erygowane na gruncie prawa kanonicznego. To określenie może bu-

¹ *Polski Słownik Archiwalny*, (red.) W. Maciejewska, Warszawa 1974, s. 19-20.

² Np. H. Robótka, B. Ryszewski, A. Tomczak, *Archiwistyka*, Warszawa 1989, s. 13-15.

³ S. Librowski, *Archiwum*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, (red.) R. Łukaszyk, t. 1, Lublin 1995, kol. 886.

⁴ *Codex Iuris Canonici, Romae, 1917*.

⁵ *Kodeks Prawa Kanonicznego, Pallottinum, 1984. (dalej KPK)*.

dzieć pewne zakłopotanie, gdyż pojawią się wątpliwości dotyczące określenia archiwów osób prawnych prywatnych⁶.

A. Longhitano rozwiązał tę wątpliwość i zaproponował inną, dość precyzyjną definicję archiwum kościelnego – „należy uważać za <kościelne> wszystkie archiwa tych instytucji, którym kompetentna władza kościelna nadała osobowość prawną. Odróżniając jednak wyraźnie między archiwami kościelnymi publicznymi, rządzonymi przeważnie przez prawo, ich archiwami kościelnymi prywatnymi, rządzonymi głównie przez statuty”⁷.

3. Urząd dyrektora historycznego archiwum diecezjalnego

Historyczne archiwum diecezjalne może funkcjonować tylko wówczas, gdy pracuje tam odpowiednia kadra pracowników. Ponadto, dodatkowo muszą być to osoby o określonych kwalifikacjach przydatnych do pracy w tej instytucji. Wielość zadań omawianego archiwum wymaga nie tylko zatrudnienia pracowników, ale także określonej struktury organizacyjnej tej instytucji. Aby było to możliwe, na czele omawianej placówki musi być osoba kierująca, którą jest dyrektor historycznego archiwum diecezjalnego.

Archiwum kościelne jest instytucją opartą na prawie kościelnym, choć z mocy samego prawa nie posiada osobowości prawnej na gruncie prawa kościelnego⁸, włączone jest w porządek kanoniczny, dlatego też omawiane stanowisko dyrektora archiwum jest urzędem w rozumieniu kan. 145 KPK, w myśl którego „urząd kościelny jest jakimkolwiek ustanowionym na stałe zadaniem z postanowienia czy to Bożego, czy kościelnego dla realizacji celu duchowego” (§ 1), a „obowiązki i prawa właściwe każdemu urzędowi kościelnemu są określane albo samym prawem, którym urząd ustanowiono, albo dekretem kompetentnej władzy, którym jest on równocześnie ustanowiony i nadany” (§ 2). Prawodawcy kościelni wskazują, że nominacja na urząd kościelny przynależy biskupowi diecezjalnemu. W prawie Kościoła katolickiego wydane są odpowiednie normy, dotyczące nominacji i odwołania urzędnika, w tym także dyrektora historycznego archiwum diecezjalnego. Może tego do-

⁶ J. Adamczyk, *Archiwa kościelne w aspekcie kanonicznym*, „Roczniki Nauk Prawnych” 22 (2012), nr 3, s. 173.

⁷ A. Longhitano, *Gli archivi ecclesiastici*, „Ius Ecclesiae” 4(1992), nr 2, s. s. 656; cyt. za J. Adamczyk, *Archiwa kościelne*, s. 173.

⁸ W Polsce prawie wszystkie historyczne archiwa diecezjalne nie posiadają osobowości prawnej na gruncie prawa państwowego, Jedynym wyjątkiem jest Archiwum Archidiecezjalne w Szczecinie, któremu abp Zygmunt Kamiński, ówczesny Metropolita Szczecińsko-Kamiński nadał w dniu 23 listopada 2007 r., zgodnie z przepisami prawa kanonicznymi statut osoby prawnej publicznej. Później osobowość prawną na gruncie prawa polskiego nadał w dniu 27 maja 2008 r., przez Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji (Dz.U. z 2008, nr 98, poz. 641).

konać, w sposób swobodny, biskup diecezjalny lub ordynariusz, który ma władzę mianowania na ten urząd. W procedurze tej istnieje możliwość rekursu administracyjnego usuniętego dyrektora historycznego archiwum diecezjalnego, zgodnie z przepisami prawa kanonicznego, do Kongregacji Duchowieństwa⁹. Od decyzji tej Kongregacji usunięty dyrektor może odwołać się, zgodnie z normami prawnymi, do Sygnatury Apostolskiej z tytułu nielegalności aktu¹⁰.

Prawodawcy kościelni wskazują w aktach powołujących do istnienia archiwum historyczne, potrzebę istnienia urzędu dyrektora. *Statut Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego w Białymstoku* zawiera następująca normę: „dyrektor Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego kieruje całokształtem działalności Archiwum i Archiwum oraz czuwa nad prawidłową realizacją zadań statutowych”¹¹. Podobnie określa archiwum I Synod Białostocki. Synod ten w swych statutach wymienia Archidiecezjalne Archiwum Historyczne, które jak zaznaczono w statutach, służy gromadzeniu, przechowywaniu i udostępnianiu użytkownikom dokumentów i akt Archidiecezji, czyli nie tylko tych wytworzonych przez Kurię, ale także z innych kościelnych osób prawnych. Archiwum to, jak czytamy dalej, jest instytucją naukową i winno spełniać wymogi prawa państwowego, stawiane tego rodzaju placówkom (art. 19)¹².

4. Kwalifikacje dyrektora historycznego archiwum diecezjalnego

Kanon 149 § 1 KPK określa, że urząd kościelny można powierzyć komuś, kto spełnia następujące warunki: pozostaje we wspólnocie Kościoła i jest zdatny, czyli posiada przymioty wymagane do tego urzędu wynikające z prawa powszechnego, partykularnego lub fundacyjnego. Ta norma kodeksowa ma charakter powszechny, zatem odnosi się także do urzędu dyrektora historycznego archiwum diecezjalnego. Należy zauważyć, że wynika z niej, iż urząd kościelny można zlecić osobie zdatnej, czyli spełniającej wymogi za-

⁹ Por. kan. 1747 § 3; Joannes Paulus P.P. II, *Constitutio Apostolica Pastor Bonus*, art. 93, „Acta Apostolicae Sedis” 80 (1988), s. 841-912; por. *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. V. Ks. VII. *Procesy*, (red.) J. Krukowski, Poznań 2007, s. 445.

¹⁰ Benedictus PP. XVI, *Litterae Apostolicae motu proprio datae Antiqua ordinatione, „Quibus Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae lex propria promulgatur,”* (21 iunii 2008), art. 34 § 1-2, „Acta Apostolicae Sedis” 100 (2008), s. 513-538; zob. B. Nowakowski, *Kompetentne i sprawnie działające trybunały kościelne. Rzeczywistość czy pobożne życzenie? Możliwości, perspektywy oraz konieczność zmian po słowach Benedykta XVI do Sygnatury Apostolskiej w 2011 r.*, „Prawo Kanoniczne” 54 (2011), nr 3-4, s. 330.

¹¹ Statut Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego w Białymstoku, § 12, nr 1, s. 73.

¹² I Synod Archidiecezji Białostockiej, s. 22.

równy ogólne, czyli bezwzględne (stawiane kandydatom do jakiegokolwiek urzędu kościelnego), jak też szczegółowe, czyli względne (wynikające z natury urzędu, który ma być nadany).

Przymioty wymagane do pełnienia konkretnego urzędu określa prawo powszechne, partykularne lub fundacyjne, czyni to wprost (np. wymóg wieku, wykształcenia, procedury)¹³, lub pośrednio¹⁴. Stwierdzenie o zdatności osoby do objęcia urzędu należy do władzy mającej uprawnienia do nadania urzędu. W przypadku, gdy jakiś inny podmiot (zewnętrzny) ma prawo do przedstawienia kandydatów lub kandydata na urząd, to winien on przedtem upewnić się co do jego zdatności. Wymagane przymioty są określane w prawie w sposób albo wiążący¹⁵, albo też dyrektywny¹⁶. Ujmuje się je od strony negatywnej¹⁷ lub pozytywnej¹⁸.

Z przytoczonych wyżej uwag o charakterze ogólnym należy wyciągnąć wniosek, że dyrektor historycznego archiwum archidiecezjalnego winien być zdatny do objęcia tego urzędu, czyli posiadać takie przymioty, które są wymagane do jego pełnienia, zgodnie z prawem powszechnym, partykularnym lub fundacyjnym. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. nie zawiera żadnej normy dotyczącej urzędu dyrektora historycznego archiwum diecezjalnego. Wskazuje jedynie, że biskup diecezjalny powinien zatroszczyć się o utworzenie takiego archiwum (kan. 491 § 2 KPK), dlatego też nie ma w nim norm, dotyczących zdatności kandydata na tę funkcję.

Ponieważ dyrektor ma wykonywać funkcje nadzorcze nad pracownikami archiwum, to słusznie można przyjąć, że kandydat na to stanowisko powinien posiadać takie kwalifikacje, które będą go predestynowały do zarządzania zasobami ludzkimi. W Kodeksie Prawa Kanonicznego osobą taką, co prawda pełniącą funkcję w innym zakresie, jest proboszcz parafii. Przez analogię można by wskazać, że jego kwalifikacje wpisane wprost w normach prawnych, odnoszą się także do kwalifikacji, które powinien posiadać dyrektor historycznego archiwum diecezjalnego. Normy mają charakter ogólny i wskazują, że powinien odznaczać się „zdrową nauką i dobrymi obyczajami, gorliwością pasterską oraz innymi cnotami, jak również przymiotami, wymagany, czy to prawem powszechnym czy partykularnym, do kierowania parafią, o którą chodzi” (kan. 521 §2 KPK). Podobnie dyrektor powinien z racji na pełnienie funkcji kierowniczej w instytucji kościelnej odznaczać się

¹³ Np. kan. 478; 494 § 1 KPK; *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, (red.) J. Kurkowski, t. 1/2, Pallotinum 2005, s. 178.

¹⁴ Np. kan. 378 § 1 KPK określający zdatność do biskupstwa; *Komentarz do Kodeksu*, t. 2/1, Pallotinum 2005, s. 237 – 238.

¹⁵ Por. np. kan. 378 § 1 n. 3 i 4., *Ibidem*.

¹⁶ Por. np. kan. 378 § 1 n. 5: „...lub prawdziwej biegłości”.

¹⁷ Np. kan. 317 §4; 483 § 2 - „ponad wszelkim podejrzeniem”.

¹⁸ *Komentarz do Kodeksu*, t. 1/1, Poznań 2003, s. 239.

zdrową nauką i dobrymi obyczajami (katolickimi) oraz innymi przymiotami niezbędnymi do kierowania tą instytucją.

Podstawą do określenia, jakie są stawiane wymogi formalne urzędowi dyrektora historycznego archiwum diecezjalnego, są statuty tych archiwów. Nadane one zostały przez biskupów ordynariuszy w momencie powoływania archiwum historycznego w danej diecezji. Zauważyć należy, że zgodnie z przepisami prawa powszechnego, kierowanie historycznym archiwum diecezjalnym nie wymaga władzy święceń, dlatego też zgodnie z kan. 228 §1 KPK kandydatem na urząd dyrektora mogą być zarówno duchowni, jak i świeccy, kobiety i mężczyźni¹⁹. Ponadto nie określają one, jaki powinien być minimalny wiek do pełnienia tego urzędu.

Żaden z tych statutów nie określa, jakie powinno być wykształcenie dyrektora archiwum historycznego. Wydaje się, że w tym względzie recypować można przepisy, które mają zastosowanie w archiwach państwowych. Zgodnie z polskimi normami, na czele instytucji powinna stać osoba posiadająca wyższe wykształcenie²⁰. Z racji na specyfikę funkcjonowania archiwum, powinno to być wykształcenie historyczne lub archiwalne lub prawdziwa biegłość w tej dziedzinie. Ponadto dyrektor powinien posiadać odpowiednią wiedzę z zakresu prawa państwowego, a w sposób szczególny z prawa archiwalnego, jak też z odpowiednich dziedzin prawa kanonicznego.

Dyrektor powinien także odznaczać się pewnymi przymiotami ludzkimi. W pierwszym rzędzie winien posiadać uzdolnienia organizacyjne oraz umiejętności w dziedzinie zarządzania. Ma on bowiem za zadanie kierowanie działalnością archiwum. Wydaje się zatem, że wskazane jest, aby posiadał już jakieś doświadczenie w tym względzie, np. w archiwach państwowych w konkursach wskazany jest staż pracy i doświadczenie w kierowaniu zespołem ludzi. Konkurs na dyrektora Archiwum Państwowego w Przemyśle wskazuje, że kandydat na to stanowisko powinien mieć „minimum 7-letni staż pracy, w tym co najmniej 3 lata doświadczenia w kierowaniu zespołami ludzkimi”²¹. Takie założenie, od razu suponuje zdolność do podjęcia obowiązków zarządczych w instytucji. W tej działalności niezwykle cenną cechą jest komunikatywność i umiejętność współpracy z innymi. Wspomniany dyrektor wykonuje szereg prac, w których cechy te są konieczne, np. reprezentuje tę instytucję i kieruje całością prac archiwum.

¹⁹ Kan. 228 § 1 KPK „Odpowiednio przygotowani świeccy są zdolni, by otrzymać od świętych pasterzy te urzędy kościelne i posługi, które wolno im piastować zgodnie z przepisami prawa”. Oczywiście w przypadku, gdyby prawo partykularne lub statut archiwum historycznego wymagał, aby urząd dyrektora piastowali wyłącznie duchowni, to świeccy nie mogliby piastować tego urzędu.

²⁰ Np. konkurs na dyrektora Archiwum Państwowego w Przemyśle; <https://www.archiwa.gov.pl/pl/aktualnosci/4804-konkurs-na-dyrektora-archiwum-pa%C5%84stwowego-w-przemie%C5%9Blu-x> (data dostępu: 10.11.2018 r.).

²¹ Ibidem.

5. Zadania dyrektora archiwum diecezjalnego

Każdy urząd kościelny jest związany z jakimś zadaniem ustanowionym na stałe dla realizacji celu duchowego, stąd wynikają z niego określone obowiązki i prawa²². Konsekwentnie także stanowisko dyrektora historycznego archiwum diecezjalnego niesie za sobą konkretne zadania. Jasno powinny być określone jego funkcje, prawa i obowiązki, które winny być sformalizowane w statutach i regulaminach archiwum. W sposób szczegółowy zadania dyrektora zapisane zostały w statutach organizacyjnych poszczególnych i historycznych archiwów diecezjalnych.

Zadania nałożone na dyrektora archiwum zawarte są w rozdziale noszącym najczęściej nazwę *organizacja archiwum* lub *struktura archiwum*. Katalog zadań dyrektora w większości statutów ma charakter otwarty, o czym świadczą użyte sformułowania: „zarząd zewnętrzny i wewnętrzny nad instytucją, a więc (...)”²³; „sprawuje bezpośrednio zarząd zewnętrzny i wewnętrzny nad instytucją, a w szczególności (...)”²⁴. W statucie archiwum pelplińskiego jest tylko użyte określenie „Dyrektor Archiwum”, gdzie po dwukropku wymienione są zadania²⁵. Jedynie w statucie archiwum łódzkiego katalog zadań dyrektora jest zamknięty, o czym świadczy użycie słowa „należy”, czyli że ma on wykonywać następujące czynności, które zostały jasno określone²⁶.

Pierwszy typ zadań dyrektora stanowią działania, polegające na tak zwanej ogólnej reprezentacji, czyli na utrzymywaniu kontaktów, współpracy, prowadzenia wspólnych badań i działań z instytucjami zajmującymi się podobną problematyką, czyli m.in. archiwami kościelnymi i państwowymi, bibliotekami, muzeami, czy też innymi instytucjami zajmującymi się ochroną dóbr kultury, a także innymi instytucjami społeczno-kulturalnymi działającymi na tym terenie. Tak podany katalog nie ma charakteru zamkniętego i zawiera zarówno współpracę mającą charakter czynny, jak i bierny, która polega na reprezentowaniu kierowanej przez niego instytucji.

Najważniejsze zadanie dyrektora związane jest z kierowaniem archiwum. Określają to sformułowania: „odpowiedzialność za całokształt prac przed arcybiskupem Łódzkim”²⁷; „kieruje działalnością archiwum”; „odpo-

²² Kan. 145 KPK.

²³ Statut Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu, [w:] Synod Archidiecezji Wrocławskiej 1985–1991, Wrocław 1995, pkt. 9 (dalej: SAAW).

²⁴ Statut Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu, [w:] Synod Archidiecezji Poznańskiej 2004–2008. Dokumenty i statuty, t. 2, Poznań 2008, § 14; (dalej: SAAPo).

²⁵ Statuty I Synodu Diecezji Pelplińskiej, Pelplin 2001, § 9, (dalej: SADP).

²⁶ Statut Archiwum Archidiecezjalnego w Łodzi w: III Synod Archidiecezji Łódzkiej, Łódź 1999, pkt. 8; (dalej: SAAŁ); szerzej, Różański M., *Statut organizacyjny Archiwum Archidiecezjalnego w Łodzi*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 23(2014) nr 2, s. 127-137.

²⁷ pkt. 8 b SAAŁ.

wiada za całokształt pracy oraz za całość i należyty stan zasobu”²⁸; „odpowiada za całość i należyty stan zasobów”²⁹; „odpowiada za zasób archiwalny i jego stan”, „wyznacza zakres obowiązków pracowników archiwum i czuwa nad ich wypełnianiem”³⁰. W tym zakresie, choć najczęściej nie jest to precyzyjnie ustalone, dyrektor ustala zakres obowiązków pracowników i kieruje ich pracami.

Określone wyżej zadania wskazują, że dyrektor jest odpowiedzialny za zasób archiwum, za wszystkie prace wykonywane w powierzonej jego pieczy instytucji, tak w zakresie organizacyjnym, jak i personalnym. Dba o wydawanie odpowiednich zarządzeń wewnętrznych w sprawie organizacji archiwum. Są to przede wszystkim regulaminy wewnętrzne, pozostające w ścisłym związku ze statutem archiwum zatwierdzonym przez biskupa diecezjalnego oraz kieruje pracami podległego mu personelu.

Istotnym przejawem i zarazem obowiązkiem wynikającym z kierowania i reprezentowania historycznego archiwum diecezjalnego jest przedkładanie biskupowi diecezjalnemu czy ordynariuszowi miejsca, któremu podlega, sprawozdań z działalności archiwum. *Statut Archiwum Archidiecezji Poznańskiej* postanawia: „składa arcybiskupowi poznańskiemu corocznie pisemne sprawozdania z działalności archiwum w terminie do 15 marca każdego roku”³¹, a *Statut Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu* określa, że „składać corocznie ordynariuszowi pisemne sprawozdanie z działalności archiwum”³². Podobne zapisy znajdują się we wszystkich statutach historycznych archiwów diecezjalnych³³.

Z zadań wynikających z funkcji dyrektora archiwum historycznego, związanych z opracowywaniem i udostępnianiem materiału archiwalnego wynika, że dyrektor sprawuje opiekę i merytoryczne kierownictwo nad opracowywaniem zasobu archiwum, a także nad jego udostępnianiem w pracowni naukowej³⁴.

Najważniejsze jednak zadania dyrektora położone są na działalność administracyjną archiwum. Wiąże się to z obowiązkiem prowadzenia dokumentacji. Niektóre statuty domagają się wprost, aby dyrektor prowadził kancelarię archiwum, przechowywał pieczęcie i załatwiał korespondencję³⁵.

²⁸ § 14, pkt. 1a SAAPo.

²⁹ Statut archiwum Archidiecezjalnego ob. łac. w Przemyślu, w: Synod Archidiecezji Przemyskiej, Przemyśl 2000; §18 pkt. c (dalej: SAAP); 9 b SAAW.

³⁰ Statut Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach; § 9 pkt. a, d (dalej: SAAK); <https://www.archidiecezjakatowicka.pl/temat/kuria/dokumenty-archidiecezji/8068-statut-archiwum-archidiecezjalnego-w-katowicach>.

³¹ § 14, pkt.1g SAAPo.

³² pkt. 9 g SAAW

³³ § 9 pkt. 7 SADP.

³⁴ §18 pkt. f SAAP; pkt. 9 d SAAW. § 14, pkt. 1i SAAPo; § 9 pkt. 4 SADP; § 9 pkt. c,d SAAK.

³⁵ §18 pkt. e SAAP; pkt. 9 e SAAW. § 14, pkt. 1c SAAPo; § 9 pkt. 5 SADP.

Prawodawcy kościelni, mając na uwadze konieczność ochrony materiałów archiwalnych w diecezji, zobowiązują dyrektora archiwum kościelnego do podjęcia określonych działań mających na celu zabezpieczenie i zachowanie ich w archiwach parafialnych. I tak dyrektor archiwum diecezjalnego winien przede wszystkim prowadzić inwentaryzację i dokonać przewiezienia ich do archiwum diecezjalnego. Taki zapis wprost zamieszczony został w Statucie Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu, „sprawuje nadzór nad wszystkimi archiwaliami na terenie archidiecezji wrocławskiej oraz służy w tym zakresie pomocą i radą duchowieństwu parafialnemu”³⁶.

W celu zabezpieczenia materiałów archiwalnych statuty określają jeszcze jedno zadanie dyrektora archiwum historycznego, które ma charakter negatywny. Określone zostało, że zgodnie z kan. 638 § 3, 1291 i 1292 KPK dyrektor nie może bez pozwolenia ordynariusza alienować z zasobu archiwum jakiegokolwiek dokumentu i rękopisu. Może natomiast, zgodnie z odpowiednimi przepisami, powiększać zasób archiwalny poprzez pozyskiwanie archiwaliów lub ich zakup³⁷. Te czynności powinny odbywać się w oparciu o przepisy prawa kanonicznego i odpowiednie przepisy prawa państwowego.

6. Zakończenie

Jak wskazano w kan. 491 §2 KPK w każdej diecezji powinno powstać archiwum historyczne, które będzie zajmowało się gromadzeniem, porządkowaniem, konserwacją i udostępnianiem materiałów archiwalnych, będących własnością diecezji. Omówiony status dyrektora historycznego archiwum diecezjalnego wskazuje, że funkcja ta nie znajduje się przepisach prawa kanonicznego powszechnego, ale zapisana została w każdym z istniejących archiwum diecezjalnych historycznych. Dyrektorem może zostać każda osoba, która spełnia odpowiednie wymogi formalne i merytoryczne. W archiwum określone zostały zadania, które dyrektorzy powinni spełniać. Zadania te mają charakter ogólny i wynikają z funkcji jaką spełnia archiwum. Można wskazać, że dyrektor spełnia następujące zadania: reprezentacyjne, kierownictwa administracyjnego instytucją, kierownictwa nad pracownikami instytucji, czuwania nad gromadzeniem, zabezpieczeniem i udostępnieniem zasobu archiwalnego. Zadania te w sposób ogólny odpowiadają zadaniu, jakie mają wypełniać dyrektorzy w podobnych placówkach, będących w zarządzie państwa (archiwów państwowych).

³⁶ pkt. 9 h SAAW.

³⁷ §18 pkt. g SAAP; pkt. 9 f SAAW. § 14, pkt. 1f SAAPo; § 9 pkt. 6 SADP.

Bibliografia

Akty normatywne

- Codex Iuris Canonici, Romae, 1917.
Kodeks Prawa Kanonicznego, Pallottinum, 1984.
Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 27 maja 2008 r. w sprawie nadania osobowości prawnej Archiwum Archidiecezjalnemu w Szczecinie, Dz. U. z 2008, nr 98, poz. 641.
Statut Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach; <https://www.archidiecezjakatowicka.pl/temat/kuria/dokumenty-archidiecezji/8068-statut-archiwum-archidiecezjalnego-w-katowicach>.
Statut Archiwum Archidiecezjalnego w Łodzi, [w:] III Synod Archidiecezji Łódzkiej, Łódź 1999.
Statuty I Synodu Diecezji Pelplińskiej, Pelplin 2001.
Statut Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu, w: Synod Archidiecezji Poznańskiej 2004–2008. Dokumenty i statuty, t. 2, Poznań 2008.
Statut archiwum Archidiecezjalnego ob. łac. w Przemyślu, w: Synod Archidiecezji Przemyskiej, Przemyśl 2000. c
Statut Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu, [w:] Synod Archidiecezji Wrocławskiej 1985–1991, Wrocław 1995.

Opracowania

- Adamczyk J., *Archiwa kościelne w aspekcie kanonicznym*, „Roczniki Nauk Prawnych” 22(2012), nr 3.
Librowski S., *Archiwum*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, (red.) R. Łukaszyk, t. 1, Lublin 1995, kol. 886.
Longhitano A., *Gli archivi ecclesiastici*, “Ius Ecclediae” 4(1992), nr 2.
Polski Słownik Archiwalny, (red.) W. Maciejewska, Warszawa 1974, s. 19-20.
Różański M., *Statut organizacyjny Archiwum Archidiecezjalnego w Łodzi*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 23(2014) nr 2.

Streszczenie

Historyczne archiwum diecezjalne jest kierowane przez dyrektora. Funkcja ta zapisana jest w statucie erygującym archiwum. Artykuł opisuje konieczność istnienia tego urzędu. Wskazuje, jakimi kwalifikacjami powinien się cechować kandydat na ten urząd, a także pokazuje, jakie są zadania dyrektora historycznego archiwum diecezjalnego, które wynikają ze statutu w tej instytucji.

Abstract

Status of the director of the diocesan historical archive

The diocesan archive historical is headed by the director. This function is stored in the archive's erection statute. The article describes the indispensability of this office, indicates qualifications and requirements which should be met by the candidate for this office. It reveals the tasks of the director on the basis of the statute of the proper institution.